

УДК 338.48:330.3

Н. П. Кіркова,

к. е. н., доцент кафедри економічної кібернетики і фінансів, Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ

## ПРОГНОЗУВАННЯ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

N. P. Kirkova,

Ph.D. in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics and Finance Department. Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk

### PREDICTION OF MAJOR TRENDS OF THE TOURISM INDUSTRY DEVELOPMENTS IN UKRAINE

*У статті визначено роль туристичної галузі, яка полягає не тільки у фінансовому вкладі в розвиток економіки країни, а і у стимулюванні інших супутніх галузей, які виконують як допоміжну так і самостійну функції.*

*В роботі проведено аналіз позицій світових регіонів у туристичній галузі за показниками доходів. Отримане ранжування пояснюється особливим відношенням і наданням особливого статусу туристичній індустрії відповідними країнами-лідерами.*

*Результати присвячені питанням особливостей існування туристичної індустрії в Україні. В статті наведено аналіз динаміки туристичних потоків за 2000-2013 роки, при цьому окремо приділено увагу тенденції кількості туристичних прибуттів взагалі та іноземних - зокрема. Також зазначено рівень проблем, які є похідними від економічних та політичних наслідків дестабілізації країни у 2013-2014 рр., недосконалого механізму управління з боку держави. Запропоновано прогноз втрат та розвитку цієї галузі.*

*Виокремлені всі потенційні можливості туристичної України, де великий вклад мають регіони Північного Приазов'я, Карпат, з величезною вірою на возз'єднання Крим, а також багаті на історичні пам'ятки і культурну спадщину українські міста та інші.*

*Зроблені висновки про напрямки розвитку, які призведуть до інтегрування українського туристичного ринку в міжнародний туристичний бізнес і дозволить зайняти гідні конкурентні позиції на світовому ринку.*

*The article defines the role of the tourism industry, which is not only a financial contribution to the economic development of the country but also in stimulating other related industries that function as supporting as independent ones.*

*This paper analyzes the position of world regions in the tourism industry for the income indicators. The resulting ranking is explained by special treatment and granting special status to the tourism industry by appropriate countries-leaders. Of course the highest indexes have regions with rich natural, historical and cultural resources, with convenient geographic location, with appropriate funding, with the constant improvement of the system approach to tourism industry management of the public authorities, scientists - economists, analysts and the business elite, the maintenance of a positive investment climate and so on.*

*It is proved that tourism industry is a leader in the global market, that investment flow in its development is constantly increasing. An interesting question is the peculiarities of tourism industry existence in Ukraine.*

*This paper presents an analysis of the tourist flows' dynamics during 2000-2013 years, with the separately paid attention to trends in the number of tourist arrivals in general and foreign - in particular. The report states the level of problems which originate from the economic and political consequences of destabilizing the country in 2013-2014 years, imperfect mechanism of management by the state.*

*There were singled out all the potential possibilities of Ukraine for tourism industry development in the direction of rest and recovery as well as in the direction of increasing intellectual capacity and cultural level of the person. All this can be provided by unique climatic, historical, cultural and ethnographic resources. The regions of Northern Azov, Carpathian Mountains have important contribution, with great faith for reunion must be called the Crimea, and Ukrainian cities rich in historical monuments and cultural heritage and so on.*

*There were made the conclusions about the directions of development which will lead to the integration of Ukrainian tourism market into the international tourism industry and will take a worthy competitive position in the global market.*

**Ключові слова:** туристична галузь, туристичні потоки, прогнозування, управління.

**Keywords:** tourism industry, tourist flows, forecasting and management.

**Постановка проблеми.** Розвиток туристичної галузі значно впливає на розвиток економіки країни в цілому. Її визначальна роль полягає не тільки у фінансовому вкладі, а і у стимулюванні інших супутніх галузей, які виконують як допоміжну так і самостійну функції.

Зі зміною психологічних і матеріальних аспектів у період трансформації економіки люди стали більше пріоритетів віддавати не тільки меркантильним, а і духовним цінностям. Вони вже зайняли свої позиції і ланки у соціальному статусі і можуть дозволити собі подорожувати, відпочивати і т.д. Відповідно і стан туристичної діяльності змінюються. На світовому ринку туристична галузь займає лідируючі позиції, щороку зростає інвестиційний потік у її розвиток. Цікавим є питання розвитку туристичної сфери в Україні, яка володіє величезним об'ємом різноманітних природних ресурсів. Але не можна оминати і відповідної реакції на відповідні економічні і політичні зрушення в даній області дослідження.

#### Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Генеральний секретар ЮНВТО заявив, що сектор туризму відіграє все більш і більш важливу роль у стимулюванні економічного зростання і розвитку міжнародної торгівлі, тому необхідно підняти його пріоритет і максимально використовувати відповідний потенціал. [1].

В [2] при порівняльному аналізі організації туристичного бізнесу в Україні з іншими країнами, зокрема з Німеччиною, вказано на недосконалість законодавчої бази України, статистичних методів збору інформації. Але якщо вважати статистичні дані недостовірними, то необхідно помилку шукати у визначенні, бо Державний комітет статистики у методологічних поясненнях використовує наступні трактування понять туристів і екскурсантів: «Туристами вважаються особи, які подорожують у місяць, що знаходяться поза межами їхнього постійного перебування, впродовж періоду, що не перевищує одного року, з метою дозвілля і відпочинку, лікування, спорту та оздоровлення, відвідання знайомих і родичів, вирішення службових питань тощо [3]. Виходячи з цього, ми у дослідженні будемо вважати статистичні дані такими, на які можна спиратися при аналізі.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** У статті необхідно провести аналіз динаміки показників туристичної галузі, побудувати прогноз та оцінити збитки економіки від впливу результатів політичної і економічної дестабілізації країни.

#### **Виклад основного матеріалу дослідження.**

Згідно з останніми звітами випуску Барометра міжнародного туризму ЮНВТО, доходи туристичних центрів всього світу від вироблених міжнародними відвідувачами витрат на розміщення і харчування, розваги, шопінг та інші послуги і товари досягли в 2013 році приблизно 1159 млрд. дол. США. З урахуванням змін валютного курсу та інфляції зростання досягло приблизно 5% [4].

Якщо провести ранжування регіонів за розподілом доходів, то можна зробити висновки, що на Європу припадає 42% всіх доходів від міжнародного туризму, на Азіатсько-Тихоокеанський регіон 31%, Американський регіон займає третє місце, йому відповідає частка у 20%, останні місця аналітики віддають Близькому Сходу -- 4% частки загальних доходів і Африці з відповідними показниками у 3% [5].

Такі результати обґрунтовуються наступними показниками: найзначніше зростання у розмірі 35 мільярдів дол. США від надання туристичних послуг в 2013 році припало на Європу, доходи зросли до 489 млрд. дол. США. Азіатсько-Тихоокеанський регіон збільшив свої показники на 30 мільярдів дол. США до 359 млрд. дол. США. Ріст доходів Америки склав 16 мільярдів дол. США (229 млрд. дол. США). В 47 мільярдів дол. США оцінюються доходи від туристичної діяльності Близького Сходу, відповідні показники Африки значно менші і складають 34 мільярдів дол. США.

Вагому позитивну динаміку цих регіонів можна пояснити грамотним і професійним системним підходом до управління туристичною галуззю держави, науковців - економістів і аналітиків, бізнес-еліти.

Так, швидкому розвитку туризму Азії сприяють надзвичайно особливі етнографічні ресурси. Туристична галузь у США належно фінансується, підтримується спеціальними урядовими програмами. Цю сферу діяльності визнано в США «другим крупним працедавцем після медичного обслуговування, третім сектором економіки із залучення іноземної валюти після сільського господарства та хімічної промисловості» [6].

В Україні цій галузі не надається особливої уваги з боку держави, її пріоритет значно нижчий за інші розвинуті країни-лідери у туристичному бізнесі. Але вона має величезний природний, різноманітний етнографічний, багатий історичний потенціал. Тільки курортні та рекреаційні території займають біля 17% території. Дуже привабливими є археологічні пам'ятки, цікавими незчисленні заповідники.

Зі зміною економіко-соціальних аспектів у трансформаційний період існування України змінюються і міграційні процеси (рис.1). Якщо проаналізувати показники міграційних процесів за 2000-2013 рр., то можна зробити висновки, про позитивну динаміку кількості громадян України, які виїжджали за кордон. Спостерігався очікуваний спад у кризовий період 2008-2009 рр., але потім темпи росту все збільшувалися і досягли у 2013 р. значення 23,8 млн., що на 8 млн. більше за показники 2009 р. і на 10 млн. – за показники 2000 р. Дещо інша картина спостерігається із показниками кількості іноземних громадян, які відвідують Україну за різними намірами, наприклад за метою службової, ділової, дипломатичної та приватної поїздки, сюди входить туризм, навчання, працевлаштування, імміграція (постійне місце проживання) та культурний і спортивний обмін. Пік припадає на кризові роки, а саме на 2008 р. 2013 рік теж характеризується збільшенням відповідних значень. Це пов'язано з тим, що в періоди кризи (2008), соціального і політичного безладу (2013) легше скористатися ситуацією можливо для бізнес-цілей, можливо для отримання більш дешевих послуг, які надає саме Україна, у порівнянні з іншими зарубіжними країнами.

Як показано на рисунку 1, позитивні темпи змін і відповідна частка туристів у загальній кількості мігрантів зовсім незначні. Тобто діяльність туристичної галузі не є настільки привабливою, а саме не відповідає тому потенціалу, яким володіє Україна.



Рис. 1. Динаміка міграційних потоків України за 2000-2013 рр.

Далі доцільно розглянути структуру туристичних потоків, до яких входять внутрішні туристи, громадяни України, які виїжджали із країни з метою туризму та іноземні туристи (рис. 2).

На початку досліджуваного періоду більшу частку туристів займали іноземні громадяни, ця картина останніми роками набула дзеркального відображення – основну масу туристичних потоків складає український турист, який обирає для відпочинку інші країни. Дійсно, за 13 років стан розвитку туристичної індустрії змінився, а саме змінилися економічні і політичні показники стабільності країн, показники персонального доходу, які в свою чергу вплинули на рівень туристичної активності.

На фоні зростання виїзного туризму, відповідно змінювалася частка внутрішніх туристів, які частіше обирають неорганізовану форму туризму.

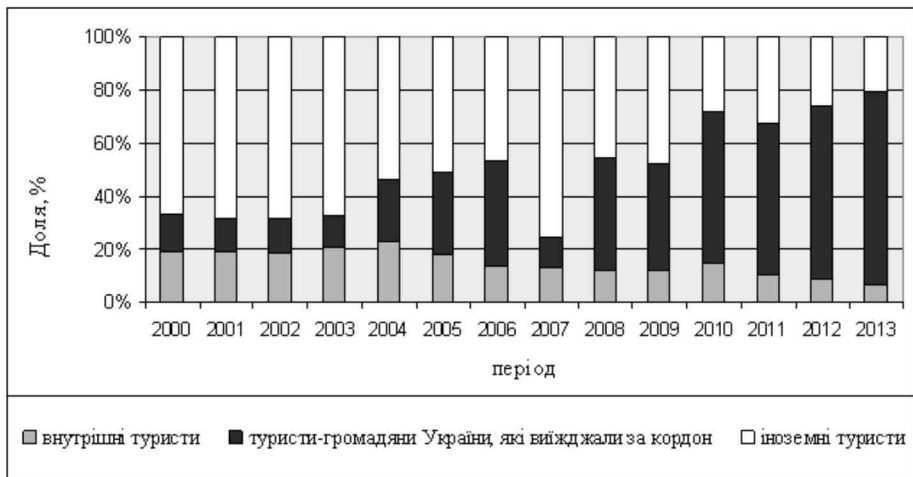


Рис. 2. Структура туристичних потоків

Якщо розглянути уподобання українців щодо вибору місця туристичних мандрювань (табл. 1), то можна зробити висновок, що найбільшим попитом користуються Австрія, Білорусь, Болгарія, Чехія, Греція, Ізраїль, Польща, Румунія, Російська Федерація, Об'єднані Арабські Емірати, Туреччина і Єгипет. Починаючи з 2012 р. кількість туристів, які виїжджають до інших країн значно скоротилася, більших змін до спаду зазнали наступні країни: Китай, Хорватія, Франція, Німеччина, Угорщина і Італія. Практично не є цікавими країни Азії, Близького сходу та СНГ.

Таблиця 1.  
Динаміка показників візного організованого туризму громадян України, осіб

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Австрія	17670	28522	40979	20650	13085	21138	7843	14081
Болгарія	12681	16765	20672	30207	36381	13887	8374	8562
Білорусь	59949	56855	50101	47606	17969	29823	96275	20239
Китай	4023	11419	11675	5394	4648	5210	344	-
Хорватія	3207	5541	11067	9700	12991	10660	351	-
Кіпр	10024	11091	8348	9177	6260	7790	538	1773
Чехія	25894	24835	112206	58303	27909	40418	32656	22541
Фінляндія	2331	3855	6504	2253	2099	1778	-	-
Франція	22136	23236	29297	25359	15112	18718	48	-
Грузія	4469	3850	4301	6138	5004	5694	3269	2934
Німеччина	45525	59216	57295	48207	37418	45755	15063	5366
Греція	22398	23790	17727	24374	34037	46065	11011	17650
Угорщина	297694	231592	67858	17820	21775	28605	8307	-
Індія	1121	2565	2154	1427	736	1255	-	-
Ізраїль	16904	24944	22610	17485	16980	42133	12159	17963
Італія	25946	36794	41441	27229	24484	30915	4599	1202
Молдова	57132	5689	11752	33783	14040	8073	419	3752
Нідерланди	19451	31862	29087	12785	6363	7429	1	-
Польща	62251	431816	265094	112259	85627	113590	69578	31905
Португалія	5108	6031	7899	2320	1628	1181	-	-
Румунія	21328	13745	8831	5630	8262	66296	22389	9311
Росія	223169	221171	229644	200990	147313	240295	187732	68500
Словаччина	50673	16236	15456	13625	16864	18712	8256	-
Іспанія	13407	14254	11914	7965	9313	23261	909	-
Швейцарія	5281	7804	8852	6027	3498	2772	-	2
Таїланд	4968	9209	8999	10213	11069	8480	-	-
ОАЕ	14087	17640	19366	27190	36177	53125	6575	10493
Туніс	5974	9697	10006	8716	7880	1500	-	-
Туреччина	225376	290836	339716	346254	322984	427269	91462	62811
Єгипет	122184	176724	235850	211217	270949	207434	37892	38669
Вел. Британія	13819	20697	18774	17727	10675	14048	4258	963
США	11923	19606	20614	8677	3152	2080	592	-

Джерело: Дані Державного комітету статистики - <http://ukrstat.org/about.html>

Якщо розглянути динаміку показників привабливості України як туристичної держави для іноземних громадян, то можна зробити висновки, що основними споживачами туристського продукту є Білорусь, Польща, Росія, США, Велика Британія і Туреччина (табл. 2).

Таблиця 2.  
В'їзд іноземних громадян в Україну з метою туризму

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Австрія	7526	7947	9014	9653	8849	9313	4978	3789
Бельгія	3162	3587	4570	5064	4866	5359	2624	1206
Білорусь	319506	328512	265695	172664	130730	104936	234022	18320
Канада	7060	9261	9857	10768	8810	8196	5443	2834
Чехія	11265	9953	6897	9816	9097	8848	5824	1253

Данія	2998	3548	4052	6338	5058	5308	3728	991
Естонія	4549	5222	5655	3846	3579	3822	2587	1180
Фінляндія	1894	2443	2960	3926	3691	4443	2770	992
Франція	17953	18168	20604	22506	24341	25790	12904	6087
Німеччина	64947	60555	72446	71104	75320	70112	55804	30354
Греція	3498	3748	4298	4381	3674	4145	2603	1230
Угорщина	90241	12514	12367	10694	11402	9750	4342	325
Ізраїль	18342	24595	23311	26852	25176	26831	9646	8950
Італія	24490	31210	28025	28711	30473	30692	12973	5619
Казахстан	7068	7472	6371	4645	5275	9336	9497	3734
Латвія	6536	7664	9792	8179	6627	7479	5451	2546
Литва	6748	6192	10203	7795	7232	5871	4198	1687
Молдова	10972	16966	13617	8138	5184	4924	3866	3057
Нідерланди	7181	7962	9892	13142	11492	11587	6083	1959
Польща	133906	151079	310573	162097	143757	137445	56476	17908
Росія	276704	549950	663147	559258	353961	488766	343435	270689
Словаччина	35016	5616	9186	5134	8104	9972	1448	366
Іспанія	-	6045	6141	6353	6086	-	3720	785
Швеція	5148	5555	6505	7065	6999	8167	10235	1695
Швейцарія	5367	5632	5753	6324	7022	8022	3721	2532
Туреччина	19196	23891	23391	17558	23665	30579	35282	24615
Вел. Британія	26194	29371	34324	36330	31257	27360	18175	14271
США	41420	50266	50698	49284	46415	44312	27452	14390

Джерело: Дані Державного комітету статистики - <http://ukrstat.org/about.html>

Не є цікавою Україна для пострадянських держав, показники не представлені у таблиці, але проведений аналіз показував незначну різницю між ними. Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Близький Схід і Африка зовсім не приваблює українська туристична індустрія.

Аналіз показує, що у 2013 році Україна втратила біля 60% іноземних туристів, а у 2014 р. – очікуються ще менш втішні прогнози. Тобто наповнення бюджету від саме цієї ланки туристської діяльності буде нескінченно малим. Також ці зміни потягнуть за собою і зниження рівня трудової зайнятості населення, яка у курортних регіонах має стабільно сезонний характер [7].

За результатами експертно-статистичної оцінки найпривабливішими областями є наступні регіони: Криму: 0,813 - дуже високий рівень; Одеської обл.: 0,788 - високий рівень; Запорізької обл.: 0,542 і Львівської обл.: 0,346 - задовільний рівень [6].

Ігноруючи показники динаміки, тільки у 2013 році частка російських туристів складала приблизно 61%. Вони надавали перевагу відпочинку у Криму, регіоні Північного Приазов'я та Одесі. Білорусь до цього року теж мала аналогічні уподобання і займала значну частку у фінансовому вкладі від послуг туристичної індустрії.

Тому досить вагомій втраті потерпіла економіка України, а саме туристична галузь із втратою Криму, як наслідок матимуть негативні результати і супутні галузі.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** У світовому масштабі позиції туристичної галузі у 2013 році не змінилися, лідерами є Європа, Азіатсько-Тихоокеанський і Американський регіони, показники доходів дозволяють продовжити ланку Близьким Сходом і Африкою. Це ранжування пояснюється відповідним відношенням і наданням особливого статусу туристичній галузі. Звичайно найвищі показники мають регіони з багатими природними та історико-культурними ресурсами, зі зручним географічним положенням, з належним фінансуванням, з постійним удосконаленням системного підходу до управління туристичною галуззю державних органів, науковців - економістів і аналітиків, бізнес-еліти, з підтриманням позитивного інвестиційного клімату та інш.

Україна має всі потенційні можливості для розвитку туристичної галузі як у напрямку відпочинку і оздоровлення, так і у напрямку підвищення інтелектуальних можливостей і культурного рівня людини. Все це можуть забезпечити унікальні природно-кліматичні, історичні, культурні та етнографічні ресурси. Великий вклад мають регіони Північного Приазов'я, Карпат, з величезною вірою на возз'єднання необхідно назвати Крим, а також багаті на історичні пам'ятки і культурну спадщину українські міста та інш.

На сучасному етапі туристична галузь України знаходиться під впливом великої кількості негативних чинників, особливо це стосується нестабільної політичної та економічної ситуації в державі, недосконалого механізму управління з її боку. Це приводить до гальмування інвестиційного клімату, належного фінансування, налагодження міжнародних зв'язків та розвитку туристичної індустрії взагалі.

Не дивлячись на те, що туристська діяльність зазнає реальних і потенційних збитків, необхідно докласти усіх зусиль щоб український туристичний ринок інтегрував в міжнародний туристичний бізнес і зайняв гідні конкурентні позиції на світовому ринку.

#### Література.

1. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO World Tourism Organization) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.world-tourism.org>
2. Галасюк С.С. Дослідження організації туристичного бізнесу в Україні та Німеччині / С. С. Галасюк // Туристична індустрія: сучасний стан та пріоритети розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Луганськ: ЛНУ, 2010. – С. 94-100.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.org.ua>. - 2014.
4. International tourism generates US\$ 1.4 trillion in export earnings [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://media.unwto.org/press-release/2014-05-13/international-tourism-generates-us-14-trillion-export-earnings-2014>
5. International tourism receipts [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://dtxq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto\\_barom14\\_02\\_apr\\_excerpt\\_0.pdf](http://dtxq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_barom14_02_apr_excerpt_0.pdf) (accessed April 2014)
6. Музиченко-Козловська О.В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території: монографія / О.В.Музиченко-Козловська. – Львів: Новий світ-2000, 2012. – 176.
7. Кіркова Н.П. Оцінювання впливу сезонного фактора на рівень трудової зайнятості населення. Н.П. Кіркова // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. -- 2014 – С. 97-109.

**References.**

1. World Tourism Organization UNWTO (2014), "International tourism exceeds expectations with arrivals up by 52 million in 2013" available at: <http://media.unwto.org/press-release/2014-01-20/international-tourism-exceeds-expectations-arrivals-52-million-2013> (Accessed 10 June 2014)
2. Galasjuk S.S. (2010), "Research of tourism business organization in Ukraine and Germany", *Materialy mizhnarodnoi' naukovo-praktychnoi' konferencii* [Conference Proceedings of the International Conference], Turystychna industrija [Tourism industry], Lugans'k, Ukraine, pp. 94-100.
3. State Statistics Service of Ukraine (2014), "Statistical information. Tourism", available at: <http://www.ukrstat.org.ua> (Accessed 26 June 2014).
4. UNWTO *World Tourism Barometer* (2014), "International tourism generates US\$ 1.4 trillion in export earnings", available at: <http://media.unwto.org/press-release/2014-05-13/international-tourism-generates-us-14-trillion-export-earnings> (Accessed 20 June 2014)
5. International tourism receipts (2014) "Growth in receipts equals growth in international arrivals in 2013", available at: [http://dxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto\\_barom14\\_02\\_apr\\_excerpt\\_0.pdf](http://dxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_barom14_02_apr_excerpt_0.pdf) (Accessed 21 June 2014)
6. Muzychenko-Kozlovs'ka O.V. (2012) *Ekonomichne ocinjuvannja turystychnoi' pryvablyvosti terytorii'* [Economic evaluation of tourist attractiveness of the territory], *Novyj svit-2000*, L'viv, Ukraine.
7. Kirkova N.P. (2014) "Evaluation of the of seasonal factors' impact on the level of the population's labor employment", *Visnyk Dnipropetrovs'koi' derzhavnoi' finansovoi' akademii': Ekonomichni nauky*, pp. 97-109.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2014 р.



ТОВ "ДКС Центр"